

goten restauratie verkregen kan worden. De probleemvelden worden helder uiteengezet, de hulpmiddelen systematisch be-

schreven en de motivatie en indicatie duidelijk samengevat. Ten slotte volgt een kritische beschouwing over de prognose

en een pleidooi voor onderzoek naar het doelmatig functioneren en naar de duurzaamheid.

MENINGEN

De rubriek 'Meningen' is ingesteld ten einde bij te dragen aan de opinievorming binnen de tandheelkundige professie. Met een zekere regelmaat zullen hierin ook redactionele commentaren verschijnen. Daarnaast kunnen deze kolommen ter beschikking worden gesteld van diegenen die onder eigen verantwoordelijkheid hun inzichten willen vastleggen over onderwerpen die ook de Redactie van belang acht voor de lezerskring van dit tijdschrift.

HET AANZIEN VAN DE TANDARTS IN NEDERLAND

J. B. VISSER

Trefwoorden: Sociale tandheelkunde – Onderwijs – Beroepsbeeld

Het maartnummer 1986 van het Tijdschrift bevat een artikel onder de titel 'Tandarts en public relations'. Het is van de hand van de bijzonder hoogleraar in de Leer van de massacommunicatie aan de rijksuniversiteit te Utrecht, Prof. Dr. A. van der Meiden en het heeft vooral betrekking op de waardering die de tandartsen in Nederland tegenwoordig in de publieke opinie genieten. De auteur schetst in zijn bijdrage een beeld, dat vooralsnog geen gevoelens van voldoening oproept, te minder omdat hij stelt dat dit 'niet meer is wat het was'. De argeloze lezer, die ook maar oppervlakkige kennis heeft van de geschiedenis van zijn beroep, slaat bij die woorden onwillekeurig de schrik om het hart: immers hij weet dat het aanzien daarvan in vroeger jaren – om het mild uit te drukken – ook niet bepaald optimaal was. Uit des schrijvers woorden zou men moeten opmaken dat het sindsdien nog dieper is gezonken en dat stemt niet tot optimisme.

Er is één troost: de auteur heeft zich kennelijk niet in de historie verdiept, zodat het tijdperk van vergelijking onbepaald blijft. Wellicht doelt hij op de jaren vijftig of zestig. Maar ook dan blijft zijn uitspraak nog verontrustend genoeg.

Het feit dat het aanzien van de tandarts in de eerste decennia van de twintigste eeuw over het algemeen gering was, is ten minste nog aanvaardbaar. Het was een uitvloeisel van de omstandigheid dat het onderwijs in dit eens op de markt geboren beroep lange jaren sterk is veronachtzaamd, mede omdat de overheid geen aandacht kon opbrengen voor de evolutie die de tandheelkunde elders in de wereld, vooral in de Verenigde Staten, doormaakte en die toen al een volledig universitaire opleiding rechtvaardigde. Daar zou in Ne-

derland nog tot in lengte van jaren geen sprake van zijn: de opleiding van de 'tandmeester' (zoals de officiële betiteling tot 1913 nog luidde, al was de term 'tandarts' sinds lang ingeburgerd) liet, zowel wat de inhoud van het onderwijspakket als de behuizing van de studenten voor hun praktische oefeningen in prekliniek en kliniek betreft, alles te wensen.¹ Omdat voorts de band met de universiteit een zeer losse was en de overheid zich ook verder weinig aan de wettelijke bescherming van het beroep gelegen liet liggen, stonden de docenten voor een onmogelijk zware taak. Zij deden wat zij konden, maar zij moesten, mede door gebrek aan staf, permanent tegen een te sterke stroom oproeien. Immers weinigen voelden zich na voltooiing van hun studie, anders dan uit nood, geroepen tot de ondankbare taak van een assistentschap in kliniek of prekliniek, dat bovendien nog slecht gehonoreerd werd ook.

Geen wonder dus dat in het eerste kwart van deze eeuw van chaotische toestanden in het onderwijs kon worden gesproken, die ook in de vaderlandse pers onder de aandacht van het publiek werden gebracht. Dat dit alles weer bedenkelijke gevolgen had spreekt vanzelf. Vooreerst bevorderden deze toestanden de praktijkuitoefening door onbevoegden, getuige de jarenlange, verbitterde strijd tegen de tandtechnici, die zich in dit opzicht vaste voet in het beroep trachtten te verwerven. Zij voelden zich daarbij gesteund door het weifelende optreden van de overheid, die blijkbaar ook weinig vertrouwen had in de tandheelkundige stand.² Zulke bedenkelijke zaken hadden stellig ook hun weerslag op de hoedanigheden en motieven — in het algemeen gesproken natuurlijk — van de studenten wier voorkeur naar dit beroep

uitging. Zij kwamen veelal niet uit de zogeheten intellectuele kringen, waar begrijpelijkerwijs weinig animo bestond, de jongere generatie toe te vertrouwen aan zo'n bedenkelijk randverschijnsel van de universiteit. Kinderen van universitair gevormden, die althans de kans hadden gehad, ethische normen inzake de beroepsbeoefening om zo te zeggen met de paplepel te krijgen ingegoten, zag men onder de studenten in de tandheelkunde dan ook naar verhouding weinig. Het waren eerder de technisch begaafden die zich ertoe aange trokken voelden. Tandheelkunde ging nu eenmaal door voor een 'doe-vak' zonder de 'heiligheid' van roeping, die de geneeskunde altijd omgaf. Verder sprak de omstandigheid dat tandheelkunde algemeen werd beschouwd als een 'goed vak', hetgeen wil zeggen dat het goede economische vooruitzichten werd geacht te bieden, ook niet weinigen aan. Ook was de studie relatief kort (toen nog vier jaar): dat betekende een aanzienlijke reductie in de financiële belasting van ouders of verzorgers. En, hoe dan ook, men had aan een universiteit gestudeerd: dat was voor de status altijd mooi meegenomen.

Kortom, ideële motieven zullen bij de studiekeuze bij menigeen niet op de eerste plaats hebben gestaan. Het dienstverlenende aspect van het beroep was nog niet sterk ontwikkeld, omdat de massa der bevolking er nog heel weinig aan te pas kwam en ook omdat de technische mogelijkheden tot gebitsrehabilitatie nog veel geringer waren dan thans. Extractie, met de daaruit voortvloeiende noodzaak tot – relatief eenvoudige – prothetische voorziening was voor velen nog de aangewezen therapie van gebitsziekten en maakte dus een belangrijk onderdeel van de praktijk uit. Daarbij is te bedenken dat conserverende tandheelkunde, bij gebrek aan voldoende parodontologische kennis, te weinig duurzame resultaten beloofde en dus voor de meeste patiënten te kostbaar was. Het betekende immers slechts uitstel van executie.

Toch zouden de jongere beroepsgenoten van thans versteld staan van de degelijke praktijkvoering, waarvan verschillende toenmalige tandartsen blijk gaven. Weliswaar waren daaronder velen, die zich in het buitenland, waar de tandheelkunde op hoger peil stond, extra hadden bekwaamd, maar toch! Er werden met de middelen van die dagen dikwijls uitnemende en duurzame

me prestaties verricht op het gebied van de restauratieve tandheelkunde. Alleen, dat was slechts weggelegd voor de financieel welgestelden.

De tandartsen vormden dus een gemêleerd gezelschap, maar dat maakt het niet minder betreurenswaard dat het beroep zoveel jaren een tamelijk slechte naam bleef behouden. Blijkbaar moesten ook hier in de publieke opinie de goeden met de kwaden lijden. Het begon al bij de studenten die vaak geringschattend 'tandenpeuters' werden genoemd en ook later, in de praktijk, werd veelal wantrouwen ondervonden, gewoonlijk in de vermomming van zouteloze grapjes, zoals: 'hij vult met zilver en rekent goud' en soortgelijke variaties op een commercieel thema. Ja, in het begin van de eeuw, in het tijdperk der tandmeesters dus, ging de geringschatting zelfs zover, dat gesproken werd van de 'tandenjood', met welke kwalificatie men tevens lucht kon geven aan zijn latente antisemitisme en aldus twee vliegen in één klap kon slaan. Het woord komt nog in Van Dale voor, maar het heeft zich in het spraakgebruik gelukkig niet gehandhaafd.

Maar al waren er in de eerste vier decennia veel tandartsen, die dank zij hun persoonlijke kwaliteiten en beroepsopvattingen in hoog aanzien stonden, de tandheelkunde bleef in de waardering van het publiek altijd een tweederangs positie innemen. Daartoe droeg stellig ook een onredelijk agressieve houding van het publiek bij, als uitvloeisel van de bij velen ingeboren angst-voor-de-tandarts, die een uitweg vindt in het debiteren van onvriendelijkheden aan zijn adres. Anderzijds dient te worden erkend dat een aantal beroepsgenoten het er ook wel een beetje naar maakte. Het leek er dikwijls veel op dat zij een zeker minderwaardigheidscomplex moesten afreageren in bijvoorbeeld een vertoon van schijngeleerdheid of een wat opzichtige levenswandel, aldus voedsel gevend aan irritatie. Daardoor hielpen zij een negatief beeld in stand houden.

Het bovenstaande is inmiddels lang verleden tijd. Immers de omwenteling van het onderwijs kwam in 1947, waardoor het volledig universitair werd. Van toen af zou de tandarts eindelijk de plaats in de maatschappij verwerven, die hem krachtens zijn beroepsactiviteiten toekwam. En inderdaad, in wetenschappelijk zowel als in technisch opzicht heeft de opleiding op den duur – mede dank zij een intensief contact met andere faculteiten, met name de medische – een hoog niveau bereikt. In de kwart eeuw die is verstreken sedert de eerste tandartsen van de zesjarige studie hun diploma verwierven is er heel wat veranderd, getuige ook de verslagen van wetenschappelijke arbeid in het Tijdschrift gedurende die periode.

Echter, zo heel veel is van een verhoogd waarderingscijfer bij het publiek nooit te merken geweest, al moet worden gezegd, dat de kritiek de laatste jaren meer en meer parallel schijnt te gaan lopen met die op artsen en vertegenwoordigers van verschillende andere vrije beroepen, zoals is aangegeven in het artikel van Prof. Van der Meiden. Dit is ook af te leiden uit het onlangs door Schuurs en Eijkman gepubliceerde waarde-oordeel over een aantal vergelijkbare vrije beroepen.³ Daarin scoort de tandarts ruim voldoende: 7,2. Dit cijfer zou in vroeger jaren denkkelijk heel wat lager zijn uitgevallen.

Maar toch . . . Niet zo heel zelden kan men uitingen van aperte onwelwillendheid vernemen. In de jaren zestig werden deze op haast pijnlijke wijze duidelijk tijdens de geruchtmakende plannen van fluoridering van het drinkwater in Nederland. De ingezonden stukken in dag- en weekbladen stonden bol van vijandigheden aan het adres van de tandartsen, die in verband met deze plannen van allerlei boze machinaties werden beticht. Men had toen kennelijk de gelegenheid om eens flink stoom af te blazen en daardoor ging men zich te buiten aan beschuldigingen, die niet alleen volkomen onverdiend, maar vaak ook

ronduit belachelijk waren. En dat, terwijl de tandartsen als beroepsgroep maar een zeer beperkt aandeel in het project hadden.

Het is zo jammer dat de morele 'winst van de zesjarige opleiding blijkbaar zo gering is dat een bij uitstek deskundige op het gebied van 'public relations' in 1986 nog tot de uitspraak moet komen dat het beeld van de tandarts 'niet meer is wat het was'. Men zou de deskundige van enige overdrijving kunnen beschuldigen wanneer men niet zo frequent van onverdachte zijde soortgelijke uitspraken, maar dan meer in de persoonlijke sfeer, vernam. Wanneer men die in aanmerking neemt, lijkt het door Schuurs en Eijkman genoemde cijfer van 7,2 voor de tandarts nog rijkelijk geflatteerd. Dit treft nog te meer omdat het onderwijs in de loop van de jaren sinds 1947 zoveel veelzijdiger is geworden, bijvoorbeeld door de introductie van de gedragswetenschappen. Heeft dat alles – zo vraagt men zich af – dan zo weinig effect gehad? Of wordt in het onderwijs nog veel te weinig aandacht besteed aan de morele en ethische aspecten van de beroepsbeoefening? Dit laatste lijkt wel waarschijnlijk, of het moet zijn dat de mens onverbeterlijk hardleers is. In elk geval dienen tijdens de opleiding alle zeilen te worden bijgezet om bestaande ongewenste toestanden zo veel mogelijk te beteugelen.

Literatuur:

1. 1877-1977. Van tandmeesters en tandartsen. 100 jaar tandheelkundig onderwijs in Nederland. Amsterdam: B.V. 't Koggeschip, 1977.
2. Buisman PH. In: Gedenkboek 1914-1939, samengesteld ter gelegenheid van het 25-jarig bestaan van de Nederlandsche Maatschappij tot Bevordering der Tandheelkunde.
3. Schuurs AHB, Eijkman MAJ. Krijgt de tandarts echt een plus? Ned Tijdschr Tandheelkd 1986; 93: 156-9.

Mei 1986.

Adres: Prof. Dr. J. B. Visser,
Tabakspadje 11,
1251 PM Laren.